

PASTORALNA SKRB ZA HRVATSKE ISELJENIKE

Tomislav Markić

Nacionalni ravnatelj Dušobrižništva
za Hrvate u inozemstvu
hip@hbk.hr

UDK: 27-46:314.151.3-054.7
<https://doi.org/10.34075/cs.55.3.4>
Pregledni znanstveni rad
Rad zaprimljen 6/2020.

Sažetak

Pastoralna skrb za hrvatske iseljenike stara je koliko su stare i migracije hrvatskih katolika ponajprije u obližnje zemlje, gdje danas žive i priznati su kao hrvatska nacionalna manjina, a zatim u posljednjih 125 godina kao skrb za iseljenike u europskim i prekomorskim zemljama. Poseban zamah pastoralna je skrb za hrvatske iseljenike doživjela europskim valom iseljavanja Hrvata u 20. stoljeću te osnivanjem Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu (Directio Nationalis Operum pro Migrationibus Croatis) 25. lipnja 1966. godine.

Nakon kratkoga povijesnoga pregleda razvoja hrvatske inozemne pastve u članku se iznose statistički podaci (stanje 31. prosinca 2018.) kao i pregled aktualnoga stanja i rasporeda pastoralnih prisutnosti po cijelome svijetu. U posljednjem dijelu članka riječ je o aktualnim izazovima i nekim posebnostima pastoralne skrbi za hrvatske iseljenike i njihove potomke.

Ključne riječi: Migracije, hrvatsko iseljeničtvo, pastoralna skrb, pastoral u kontekstu migracija, iseljavanje i povratak

UVOD

Pastoralna skrb za hrvatske iseljenike odvija se u 189 hrvatskih katoličkih župa, misija, zajednica i centara diljem svijeta kao redovito evangelizacijsko-pastoralno djelovanje sa svojom navjesticom, liturgijskom i karitativnom sastavnicom, ali u kontekstu migracija, koji se ovisno o starosti zajednice očituje na različite načine. Starije zajednice, poglavito u preookeanskim zemljama, sklonije su integraciji pa i potpunoj asimilaciji sve do situacije da zajednice pridjev hrvatski nose samo kao oznaku baštine i porijekla, dok se njezin liturgijski i kerigmatski život odvija pretežno na engleskom ili

španjolskom jeziku. Novije su zajednice snažnije obilježene posljedicama nedavnih migracija svojih članova te su u smislu crkvenih dokumenata o pastoralu selilaca doista mjesto očuvanja vjerskog, etničkog, kulturnog, jezičnog i obrednog identiteta selioca te također i mjesto prave integracije, izbjegavajući stvaranje kulturnog geta i jednostrane asimilacije u mjesnu kulturu¹.

Izraženo biblijskim slikama, pastoralno se djelovanje u našim misijama kontekstualno odvija s jedne strane između poticaja proroka Jeremije izgnanim članovima svoga naroda u Babilon: „Gradite kuće i nastanite se, sadite vrtove i uživajte urod njihov! Ženite se i rađajte sinove i kćeri! Ženite svoje sinove i udajte svoje kćeri da i oni rađaju sinove i kćeri! Množite se da se na smanjite! Išтите mir zemlji u koju vas izagnah, molite se za nju Gospodinu, jer na njezinu miru počiva i vaš mir!” (Jer 29, 5-9), a s druge strane održavanja živom pomisli na povratak i emotivnu povezanost s domovinom izraženoj ne samo biblijskim riječima: „Nek’ se osuši desnica moja, Jeruzaleme, ako tebe zaboravim” (Ps 137, 5), već i nastavkom Jeremijina proroštva: „Izmijenit ću udes vaš i sabrati vas iz svih naroda i sa svih mjesta kamo vas odagnah (...) i vratit ću vas na mjesto odakle vas u izgnanstvo odvedoh” (Jer 29, 14b). Tome dakako u novozavjetnom kontekstu valja nadodati i kontekst dijaspore u kojemu živi i širi se rano kršćanstvo.

1. KRATKA POVIJEST PASTORALNE SKRBI ZA HRVATSKE ISELJENIKE

Pastoralna skrb za iseljene Hrvate stara je barem onoliko koliko su stare i seobe hrvatskoga naroda. Zacijelo su se s Hrvatima u predjele gdje danas žive kao nacionalna manjina² selili i njihovi svećenici. Poznato je osim toga djelovanje Hrvatske bratovštine s bolnicom, koja postoji u Rimu od 1453. godine. Jedna od svrha bila joj je i prihvat hrvatskih hodočasnika, kao i briga za Hrvate koji su živjeli u Rimu ili prolazili kroz njega³.

¹ Usp. Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika, *Uputa Erga migrantes caritas Christi – Kristova ljubav prema seliocima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., br. 78.

² Hrvati kao nacionalna manjina žive danas u Italiji, Sloveniji, Crnoj Gori, Srbiji, Kosovu, Sjevernoj Makedoniji, Bugarskoj, Rumunjskoj, Mađarskoj, Austriji, Slovačkoj i Češkoj.

³ Usp. Mijo Korade, *Istraživači novih obzora. Djelovanje hrvatskih misionara i profesora od 16. do 20. stoljeća*, Zagreb, 2015., 384-389.

Prvi podatak o organiziranju pastoralne skrbi za iseljene Hrvate u novije doba dolazi iz Egipta. Ondje su naime mnogi Hrvati, čiji se broj procjenjuje do tri tisuće, od 1859. do 1869. radili na kopanju Sueskoga kanala. Godine 1869. brigom biskupa Dubrovčanina fra Luje Čurčije (1818. - 1881.)⁴, nadbiskupa i apostolskoga vikara Misira (Egipta), među naše radnike dolazi fra Jerko Karačić kao službeni hrvatski dušobrižnik.

Budući da je ta skrb bila privremene naravi, može se ustvrditi kako organizirana briga Katoličke Crkve za hrvatske iseljenike počinje „u kolovozu 1894., kad je u Pittsburghu u Pensilvaniji, u Sjedinjenima Američkim Državama, hrvatski svećenik Dobroslav Božić – kojega je na molbu hrvatskih iseljenika onamo poslao đakovački biskup Strossmayer – okupio na hrvatskoj misi velik broj hrvatskih katolika. Ondje je sagrađena i župna crkva sv. Nikole, prva hrvatska crkva u iseljentištvu”.⁵

Najveći je broj hrvatskih etničkih župa u Americi osnovan u prva dva desetljeća 20. stoljeća, kao npr. Hrvatska katolička župa sv. Ivana Krstitelja u Kansas Cityju 1900., Hrvatska katolička župa Rođenja Gospodnjeg u San Franciscu 1902., grkokatolička župa sv. Nikole i rimokatolička župa sv. Pavla u Clevelandu 1902., Hrvatska katolička župa Uznesenja BDM u Chicagu 1903., Hrvatska katolička župa sv. Josipa u St. Louisu, Hrvatska katolička župa sv. Ante u Los Angelesu 1910. I na drugim kontinentima rano se osnivaju hrvatske pastoralne prisutnosti, tako je npr. 1904. osnovana Hrvatska katolička misija u Aucklandu na Novom Zelandu.

Veoma značajnu ulogu kako u povijesti, tako i danas ima Hrvatska franjevačka kustodija Svete Obitelji, koja svoje korijene ima u Slovensko-hrvatsko-slovačkom Franjevačkom komisarijatu, utemeljenome 1912., a 1926. hrvatski franjevci osnivaju vlastiti Komisarijat⁶, koji je prerastao u današnju Kustodiju⁷, koja je zacijelo najstariji organizirani i koordinirani oblik hrvatske inozemne pastve u povijesti, čiji je doprinos pastoralu hrvatskih iseljenika neizmjeran.

Brojni su i drugi oblici crkvene skrbi o našim iseljenicima koji su stariji od 50 godina: tako hrvatski dominikanci dolaze u Chicago

⁴ Zaredio ga je u Dubrovniku biskup Toma Jedrlić 19. ožujka 1854. u crkvi Male braće u Dubrovniku, a prije negoli je postao nadbiskup i apostolski vikar Egipta bio je biskup u Lješju i Skadru. Usp. *Naša Gospa. List Katedralne župe Dubrovnik*, XVII (2011.), 44, 12.

⁵ Vladimir Stanković, Hrvatska inozemna pastva, u: *Crkva u svijetu* 35 (2000)4, 395. Ta je crkva srušena 2013. radi izgradnje autoceste.

⁶ <http://www.croatianfranciscans.org/hrv/activ3.htm> (pristupljeno 22. 10. 2019.).

⁷ <http://www.croatianfranciscans.org/hrv/activ4.htm> (pristupljeno 22. 10. 2019.).

1922., a franjevci trećoredci u Pittsburgh 1926. godine. Isusovci su neko vrijeme u St. Louisu 1925., a konventualci 1929. godine dolaze u Argentinu. I mnoge ženske redovničke zajednice šalju svoje sestre, najprije u Sjedinjene Američke Države, a potom u Argentinu, Čile, Peru, Urugvaj i Paragvaj, a poslije Drugoga svjetskog rata u Kanadu i Australiju. U Zagrebu se 1912. godine osniva Društvo sv. Rafaela za zaštitu hrvatskih iseljenika, čiji rad kasnije podupire nadbiskup Alojzije Stepinac, koji je 1940. godine pokrenuo i list Hrvat u tuđini.⁸

Posebno je zanimljiva uloga Hrvatskoga zavoda sv. Jeronima u Rimu u brizi oko hrvatskih iseljenika. Vrijedno je istaknuti ulogu rektora mons. Jurja Magjerca (1885. - 1957.), koji je bio osnivač i predsjednik Hrvatske bratovštine svetog Jeronima, koja je brinula o našim iseljenicima te surađivala s Papinskom dobrotvornom ustanovom, koja se opet brinula za kapelane izbjegličkih logora u Italiji, te mons. Krešimira Zorića, koji je bio član Vrhovnog vijeća za emigraciju kod Svete konzistorijalne kongregacije te je u tom svojstvu obilazio hrvatske emigrantske skupine po Europi, a pod njegovim je vodstvom s odobrenjem te Kongregacije 1958. godine osnovana *Cura pastoralis pro emigrantibus Croatis* sa sjedištem u Rimu.⁹

To je tijelo izravno prethodilo ustanovljenju Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu (*Directio Nationalis Operum pro Migrationibus Croatis*), za čijeg je prvog ravnatelja 25. lipnja 1966. godine imenovan vlč. Vladimir Vince, koji je tu službu vršio samo dvadeset mjeseci, jer je već 5. ožujka 1968., vraćajući se iz pastoralnoga posjeta Hrvatima Južne Amerike, poginuo u zrakoplovnoj nesreći kod otoka Guadeloupe u Antilima.

Nakon tragične smrti vlč. Vladimira Vinca, osamnaest mjeseci ostaje upražnjeno mjesto na čelu hrvatske inozemne pastve. Prelat Vladimir Stanković opisuje u svojim rokovničkim zabilješkama okolnosti svojega imenovanja, koje je uslijedilo 11. kolovoza 1969. godine¹⁰, a njegovo je djelovanje kao nacionalnoga ravnatelja Dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu trajalo punih trideset godina. Službu nacionalnoga ravnatelja nakon premeta Stankovića vršili su: prof. dr. Pero Aračić iz Đakovačko-osječke nadbiskupije (1999. - 2002.), mr. Pero Ivan Grgić, svećenik Banjolučke biskupije (2002. - 2005.), don Ante Kutleša, svećenik Mostarsko-duvanjske bisku-

⁸ Usp. Vladimir Stanković, Hrvatska inozemna pastva, u: *Crkva u svijetu* 35 (2000) 4, 395-397.

⁹ Usp. Vladimir Stanković (ur.), *Katolička Crkva i Hrvati izvan Domovine*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980., 41-45.

¹⁰ Usp. Vladimir Stanković, *Kako su počela tri desetljeća skrbi za hrvatsku dijasporu. Rokovničke zabilješke iz 1969. i 1970.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2013., 7-9. Usp. Vladimir Stanković (ur.), *Katolička Crkva i Hrvati izvan Domovine*, 51-54.

pije (2005. - 2010.) i fra Josip Bebić, član Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja sa sjedištem u Splitu (2010. - 2014.). Aktualni nacionalni ravnatelj je od 5. rujna 2014. dr. Tomislav Markić, svećenik Zagrebačke nadbiskupije.

Važno je i djelovanje Vijeća BKJ za hrvatsku migraciju, o čijem je osnivanju odluku donio hrvatski episkopat na svojoj sjednici 12. studenoga 1969. godine, kojom je za prvoga predsjednika Vijeća postavljen pomoćni biskup zagrebački dr. Josip Lach, a za prvoga tajnika ravnatelj Stanković. Vijeće je u svom radu neposredno nadređeno Ravnateljstvu i stoga ima ključnu ulogu u pastoralu hrvatskih iseljenika. Vijeće je sastavljeno od biskupa predsjednika, ravnatelja tajnika, deset područnih delegata hrvatske inozemne pastve (Slovenija, Austrija, Švicarska Njemačka, Zapadna Europa, Skandinavija, Kanada, Sjedinjene Američke Države, Južna Amerika i Oceanija), dodatna dva predstavnika časnih sestara i pastoralnih suradnika iz Njemačke te predstavnika redovničkih konferencija Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Aktualni je predsjednik Vijeća mons. dr. Pero Sudar, umirovljeni pomoćni biskup vrhbosanski.¹¹

2. AKTUALNO STANJE HRVATSKE INOZEMNE PASTVE¹²

Hrvatska inozemna pastva imala je 31. prosinca 2018. ukupno 189 hrvatskih katoličkih župa, misija, zajednica i centara u cijelome svijetu. U njima ja djelovalo ukupno 198 svećenika, od kojih je 62 dijecezanskih, a 136 redovničkih, sedam trajnih đakona, 48 časnih sestara, 47 pastoralnih suradnika i suradnica laika i ukupno 50 tajnika i tajnica. Ukupan broj djelatnika u Hrvatskoj inozemnoj pastvi iznosi dakle 352, ubrajajući i nacionalnoga ravnatelja i tajnicu u Ravnateljstvu. Najviše pastoralnih prisutnosti ima u Njemačkoj (ukupno 99), zatim u Kanadi (17), Sjedinjenim Američkim Državama (16), Australiji (14), Švicarskoj (12), Austriji (8), Sloveniji i Švedskoj (po 4), Francuskoj (3), Argentini (2) te po jedna u Nizozemskoj, Belgiji, Luksemburgu, Danskoj, Norveškoj, Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske, Irskoj, Peruu, Južnoafričkoj Republici i Novom Zelandu.

¹¹ U međuvremenu je na zajedničkom zasjedanju BK BiH i HBK 2. ožujka 2020. u Banjoj Luci za predsjednika zajedničkoga Vijeća za hrvatsku inozemnu pastvu izabran mons. dr. Tomo Vukšić, nadbiskup koadjutor vrhbosanski: <https://ika.hkm.hr/novosti/nadbiskup-vuksic-izabran-za-novog-predsjednika-vijeca-hbk-i-bk-bih-za-hrvatsku-inozemnu-pastvu/> (pristupljeno 3. 3. 2020.).

¹² Podaci preuzeti iz Godišnjega izvješća Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu, Arhiv Ravnateljstva, broj 92/2019.

Prema inkardinaciji klera u hrvatskoj inozemnoj pastvi najzastupljeniji su članovi Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja sa sjedištem u Splitu (37), a slijede članovi Hercegovačke franjevačke provincije (34), Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu (20), Franjevačke provincije Bosne Srebrene (19), Vrhbosanske nadbiskupije (18), Hrvatske salezijanske provincije (11), Varaždinske biskupije (9), Mostarsko-duvanjske biskupije (7), Zagrebačke nadbiskupije i Hrvatske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca (po 6), Đakovačko-osječke nadbiskupije i Hrvatske dominikanske provincije (po 4), Splitsko-makarske nadbiskupije (3), Hvarske, Bjelovarsko-križevačke, Banjolučke, Trebinjsko-mrkanske biskupije i Franjevačke provincije sv. Jeronima sa sjedištem u Zadru (po 2), Hrvatske provincije franjevac trećoredaca (2), kao i po jedan član Riječke i Zadarske nadbiskupije, Porečke i pulske, Krčke i Sisačke biskupije te Zambijske isusovačke provincije, kao i biskupija Cleveland i Newark.

Trendovi koji se daju iščitati iz aktualnoga stanju su: rast broja svećenika (trojica više nego 2017.) i pastoralnih jedinica (dvije više nego 2017.) u Njemačkoj; personalno pojačavanje pojedinih misija (München, Augsburg, Sindelfingen, Karlsruhe, Ulm); obnova ugašenih misija (primjer Kopenhagen); porast udjela redovničkih svećenika – sa 68 % u 2017. (132 od 194) na 69 % u 2018. (136 od 198).

O živosti i dinamici hrvatske inozemne pastve svjedoče i brojke premještaja svećenika pojedine godine. Tako je tijekom 2018. bilo ukupno 41 imenovanje i razrješenje svećenika u hrvatskoj inozemnoj pastvi, što je manje u usporedbi sa 2016. godinom, kada ih je bilo 63, ali više u odnosu na 2017. godinu, kada ih je bilo 24. Godine 2019. premješteno je ukupno 50 svećenika. Trenutno (listopad 2019.) upražnjene su hrvatske katoličke misije u Johannesburgu, Lyonu i Aucklandu.

3. IZAZOVI I PERSPEKTIVA PASTORALNE SKRBI ZA HRVATSKE ISELJENIKE

3.1. Izazov migracija

Ponajprije valja istaknuti kako su hrvatski iseljenici dio velike svjetske populacije migranata, čiji je ukupni broj prema podacima Ujedinjenih naroda u svijetu 2017. godine dosegnuo 257.715.000¹³.

¹³ United Nations, International Migration Report, str. 9: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf (pristupljeno: 22. 10. 2019.).

Misli se ovdje dakako samo na one koji žive u zemlji u kojoj nisu rođeni. No taj je broj mnogo veći ako mu pribrojimo osobe s migrant-skom pozadinom, odnosno one koje su potomci doseljenika, a rođeni su već u zemlji odredištu iseljenja svojih roditelja. Stoga je teško točno procijeniti i broj hrvatskih migranata, a procjene prema Državnom uredu za Hrvate u inozemstvu sežu do 3 milijuna iseljenih Hrvata i njihovih potomaka¹⁴.

Migracije su sve veći izazov na svjetskoj razini, a hrvatski migranti tek su mali djelić tog fenomena. S druge strane, sve je očitiya i jača potreba organiziranja pastoralne i druge skrbi za migrante koji dolaze u Republiku Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu te je nužno uključivanje Crkve u procese primanja i integracije migranata, ako želi ostati vjerna zahtjevima evanđelja i crkvenom nauku, naglašenom osobito posljednjih godina u nauku i djelovanju pape Franje. Stoga migracije predstavljaju poseban izazov Crkvi pa i u našem narodu, i to ne samo zbog brojnih iseljenih Hrvata nego i zbog sve većeg broja onih koji svoju budućnost kao useljenici pokušavaju ili će to tek pokušati izgraditi u našoj domovini.

U svojoj Poruci za Svjetski dan selilaca i izbjeglica, objavljen-
oj 5. kolovoza 1987. godine, sveti papa Ivan Pavao II. ističe kako migracije pojedinim mjesnim crkvama pružaju prigodu „da preispitaju svoj katolicitet, koji se ne sastoji samo u prihvaćanju pripadnika različitih narodnosti, već prije svega u stvaranju zajedništva s njima i među njima. Etnički i kulturni pluralizam u Crkvi ne predstavlja nešto što bi tek trebalo tolerirati kao prolaznu pojavu, već je to sam dio njezina ustrojstva”.¹⁵

Tome treba pridodati i aktualni, još uvijek nezaustavljen, val iseljavanja hrvatskih državljana iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine poglavito u Njemačku, ali i druge zemlje članice Europske unije, osobito u Švedsku, Irsku i Dansku, a jačanje tog vala može se očekivati nakon 1. srpnja 2020. godine kada u Austriji, kao u posljednjoj od svih članica Europske unije, istječe sedmogodišnji moratorij na zapošljavanje radnika s hrvatskim državljanstvom.

Zbog značajnog iseljavanja hrvatskih katolika iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine (procjene se kreću od 250.000 do 300.000 osoba) hrvatska inozemna pastva, osobito u zemljama kamo je ovaj veliki val iseljavanja bio usmjeren, dobila je posve

¹⁴ <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatski-iseljenici-u-prekomorskim-i-europskim-drzavama-i-njihovi-potomci/749> (pristupljeno: 22. 10. 2019.).

¹⁵ Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika, *Uputa Erga migrantes caritas Christi – Kristova ljubav prema seliocima*, br. 103.

novo značenje i novu važnost. Broj vjernika u se nekim misijama i zajednicama udvostručio, osobito broj prvopričesnika i krizmanika, što ukazuje na dolazak cijelih obitelji, a ne samo radno sposobnog stanovništva.

U nekoliko misija i zajednica odobren je dodatni dušobrižnik, a nekoliko pastoralnih prisutnosti obnovljeno je ili uzdignuto na višu razinu (Kopenhagen, Bremen, Passau), dok je u studenome 2016. otvorena prva misiju u irskom Dublinu. Postoje želje za dodatnim dušobrižnikom i na drugim mjestima (Stockholm, Geislingen-Göppingen), a pokušava se uspostaviti i redovito dušobrižništvo za hrvatske katolike u nekim gradovima istočne Njemačke.

Ostaje otvoreno pitanje koliko će Republika Hrvatska i hrvatsko stanovništvo u Bosni i Hercegovini demografski izdržati snažan pritisak iseljavanja, ali i koliko dugo će Crkva u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, čiji je Ravnateljstvo zajednički, nacionalni ured, biti u stanju osiguravati pastoralne djelatnike za hrvatsku inozemnu pastvu.

3.2. Identitet u transnacionalnim socijalnim prostorima

Suvremeni način života, porast obrazovanja i mobilnosti, društvene mreže i digitalno doba, kao i mnogi drugi faktori pogoduju oblikovanju transnacionalnih socijalnih prostora, u kojima dijaspora živi na sasvim drugačiji način te je jače izložena procesima integracije, asimilacije, odnosno globalizacije, dok su joj istodobno olakšani kontakti s članovima uže i šire obitelji, rodbinom, prijateljima i poznanicima širom svijeta. Dok s jedne strane jačaju faktori koji pridonose otuđenju od vlastitog identiteta, porijekla i baštine, s druge strane dakle jačaju i faktori koji pogoduju mogućem očuvanju povezanosti sa zemljom rođenja ili porijekla.

Na taj način raste „transnacionalizam” u kojemu imigranti grade socijalna polja koja povezuju zemlju porijekla i primitka, a migranti postaju „transmigranti” koji razvijaju i održavaju višestruke veze: obiteljske, ekonomske, socijalne, organizacijske, vjerske i političke, koje nadilaze granice.¹⁶

O transnacionalnom katolicizmu govori i istraživanje Jenni Winterhagen, njemačke znanstvenice, koja je upravo na primjeru hrvatskih katoličkih misija i zajednica istraživala migrantske zajednice u Njemačkoj te ustanovila jake i slabe strane raspona života

¹⁶ Usp. Simona Kuti i Saša Božić, *Transnacionalni socijalni prostori. Migrantske veze preko granica Hrvatske*, Zagreb, 2015., 12.

tih naših zajednica između nacionalnog angažmana i funkcionalne integracije¹⁷.

Zanimljivo je i istraživanje Regine Polak, što ga je 2012. provela u Hrvatskoj katoličkoj misiji u Beču. U kvalitativnoj studiji navodi između ostalih i frustracije hrvatskih katolika kojima je dozlogrdilo da ih domaći katolici Austrijanci doživljavaju kao neku vrstu Indijanaca, koji se oblače u narodne nošnje, nešto odsviraju i otpjevaju pa onda idu svojim domovima, dok bi hrvatski migranti htjeli bolje i više surađivati te se osjećati vrijednim dijelom Crkve u Austriji.¹⁸

Sve u svemu, hrvatske pastoralne prisutnosti u svijetu snažno su oruđe kako integracije u domaću Crkvu i društvo zemlje prima-telja, tako i očuvanja katoličkoga i nacionalnoga identiteta hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka. Svoju otpornost na asimilaciju hrvatski iseljenici pokazuju i dugovječnošću svojih župa i misija, čiji osnutak u Sjedinjenim Američkim Državama seže do samoga početka 20. stoljeća, dok se u Europi upravo u posljednje vrijeme slave zlatni (Frankfurt na Majni, Linz, Švicarska, Innsbruck, Graz, Calgary, Mainz, Göppingen-Geislingen, Ljubljana, Berlin, Ludwigsburg, Feldkirch, Aalen, Heidenheim, Darmstadt, Hamburg, London, Koblenz, Kassel, Ingolstadt), pa i dijamantni (Stuttgart) i sedamdesetogodišnji (München i Salzburg) jubileji djelovanja hrvatskih katoličkih misija.

3.3. Pastoralni izazovi¹⁹

Najveći pastoralni izazov jest izazov prenošenja vjere novomu naraštaju. Za hrvatske katolike u dijaspori to je u nekim područjima specifičan izazov, jer se hrvatska katolička baština isprepleće sa situacijom mjesne Crkve, koja je opet u svakome dijelu svijeta različita. Ovaj veliki izazov prenošenja vjere budućim generacijama ovisi i o stupnju kulturne integracije, a ponegdje i asimilacije kojima su izloženi naši vjernici iseljenici. Ne postoje velika mjerodavna socioreligijska istraživanja vjerskoga života naših iseljenika, ali

¹⁷ Usp. Jenni Winterhagen, *Transnationaler Katholizismus. Die kroatischen Migrantengemeinden in Deutschland zwischen nationalem Engagemnet und funktionaler Integration*, Berlin, 2013.

¹⁸ Regina Polak, *Migration, Flucht und Religion. Praktisch-theologische Beiträge. Band 2: Durchführungen und Konsequenzen, Ostfildern*, 2017, 91.

¹⁹ Usp. Tomislav Markić, Pastoralni izazovi i perspektiva hrvatske inozemne paste, u: *Hrvatska izvan Domovine II. Zbornik radova predstavljenih na Drugom hrvatskom iseljeničkom kongresu u Šibeniku 1. – 3. srpnja 2016.*, ur. Marin Sopta i dr., 33-37.

se može ustvrditi kako se hrvatske katoličke župe, misije, zajednice i centri nalaze pred velikim izazovom prenošenja vjere novim generacijama naših iseljenika. Ponegdje se radi o tek doseljenim obiteljima s djecom koja već jesu ili uopće nisu započela s procesom katehetske pripreve za sakramente kršćanske inicijacije, poglavito Euharistije i Potvrde. Tu su i oni koji se u iseljeništvu pripremaju za brak ili pak žele krstiti svoju djecu. Veliku razliku u pristupu katehetskom procesu prenošenja vjere izaziva činjenica radi li se o tek doseljenim obiteljima ili pak o onima koje su u iseljeništvu već desetljećima: i to ne samo zbog jezika koji je djeci i mladima razumljiviji (hrvatski ili jezik domaćina), već i u pastoralnom pristupu koji može biti više nalik onome u domovini ili pak više prilagođen mjesnoj Crkvi u iseljeništvu. Za ovaj drugi pristup često su osposobljeni samo oni dušobrižnici i pastoralni suradnici koji su i sami proveli dulje vrijeme u iseljeništvu.

Različit stupanj integracije naših iseljenika u društvo zemlje domaćina, kao i različit stupanj integracije naših misionara u mjesnu Crkvu rezultiraju različitim situacijama glede navještaja vjere. Ponegdje je tek pristigao novi misionar u hrvatsku katoličku zajednicu koja već dulje vrijeme živi svojim ritmom, a u zadnje vrijeme dolaze novi iseljenici u već oformljene i uhodane zajednice sa svojim običajima i ustrojem. Navjestiteljima Radosne vijesti nije uvijek lako „pogoditi” jezik, pastoralni stil i način navještaja kojima bi mogli zadovoljiti tako različita očekivanja već etabliranih ili pak tek pristiglih vjernika. Osobit izazov krije se u suradnji i integraciji naših vjerovjesnika u život mjesne Crkve, na kojem planu naši misionari ponegdje imaju još mnogo prostora za rast. Ponekad je teško odvojiti vjerski sadržaj od kulturnoga pa postoje prigovori vjernika i u tom smislu. Međutim, ovdje valja biti oprezan i imati na umu kako se vjera utjelovljuje u kulturu i kako često njegujući vlastitu kulturnu baštinu naši vjernici gaje i svoju vjeru kao nedjeljivi dio hrvatskoga katoličkog identiteta.

Ovdje se postavlja i pitanje suradnje ne samo s mjesnom Crkvom već i s kulturnim i drugim ustanovama koje vode brigu o našim sunarodnjacima, kao što su diplomatska predstavništva, škole hrvatskoga jezika, kulturno-umjetnička i folklorna društva i slično. U svemu tome valja čuvati primat vjerničkoga, ali ne izbjegavati ni kulturnu, prosvjetnu i drugu suradnju koja njeguje hrvatski kulturni identitet i baštinu, jer je to temelj na koji se kalemi i katolička vjera u našem narodu.

Važno je spomenuti kako posebnu skupinu izazova za pastoral u našim inozemnim župama i misijama čine oni vezani uz brak i

obitelj. Obiteljska je zajednica u današnjem vremenu i inače izložena različitim izazovima te je razumljivo da se u uvjetima jače sekularizacije, kakva redovito vlada u našim iseljeničkim zajednicama, obiteljske poteškoće i izazovi jače osjete. Crkva i društvo u zemljama gdje naši iseljenici žive, a nije puno drugačije ni u nas, pogođeni su i ranjeni različitim procesima relativizacije stvarnosti koje su nekad bile same po sebi razumljive. Obitelj je jedna od takvih stvarnosti.

Prisutan je i jedan specifičan izazov s kojim se susreću neke hrvatske iseljeničke obitelji, a to su sekte, koje upravo u migrantskoj populaciji rado regrutiraju nove članove. I tu su hrvatske pastoralne jedinice pred jakim izazovom navještaja, koji se ne smije zadovoljiti samo tradicionalnim oblicima pastoralna, već ponuditi i nove pristupe usmjerene življenju osobne osvjedočene vjere.

Izazovi ekumenizma i međureligijskoga dijaloga također su često prisutni u hrvatskim obiteljima, jer u okolini žive susjedi, a nerijetko ženidbom postanu i budući članovi obitelji, pripadnici drugih konfesija i vjera pa se hrvatske iseljeničke obitelji suočavaju sa zahtjevnim procesima prilagodbe novonastaloj situaciji i na tom području.

Poseban je izazov multikulturalnost i pluralnost društava u kojima hrvatske iseljeničke obitelji žive pa se često događa da su nove generacije dobro integrirane u taj pluralizam i multikulturalnost, dok stariji doseljenici to dovoljno ne razumiju niti prihvaćaju pa se različiti naraštaji iste obitelji znaju pod utjecajem društva dodatno međusobno otuđiti.

U skupini obiteljskih izazova snažan je i izazov obrazovanja. Zamjećuje se, osobito u posljednje vrijeme, povećan broj visoko obrazovanih mladih ljudi potomaka hrvatskih iseljenika. S druge strane, ponegdje prevladava i kriva logika, po kojoj je najvažnije osigurati kruh pa se onda potomci hrvatskih iseljenika, osobito u bližim europskim zemljama, pod takvim utjecajem roditelja ili okoline ne odlučuju na više i visoko obrazovanje, već ulaze u svijet rada prerano te shodno tome završavaju na skromnijim radnim mjestima. Tu se osjeća i potreba poticanja na bolje obrazovanje i od strane hrvatskih dušobrižnika, u koje roditelji redovito imaju veliko povjerenje.

Snažno su primjetni i izazovi vezani uz rastave brakova, nevjernost bračnih drugova, različite ovisnosti u obitelji, poteškoće u odgoju djece, nezaposlenost, osiguranje prikladnih uvjeta za stanovanje i školovanje. Spomenuti izazovi, kao i mnoštvo drugih, pojačano se odražavaju upravo na iseljenike, uza sve druge poteškoće koje imaju u procesu integracije i snalaženja u novoj ili već poznatoj sredini. Gotovo svi izazovi, koje obrađuje i poslijesinodalna pobudnica pape

Franje o ljubavi u obitelji *Amoris Laetitia*, odnose se i na hrvatske obitelji u iseljeništvu, i to na jedan dodatno specifičan način. Te je izazove potrebno susresti, kako ističe papa Franjo, logikom pastoralne milosrđa²⁰.

3.4. Novi oblici komunikacije u digitalnom dobu

Digitalno doba pred sve postavlja nove oblike i načine međusobnoga komuniciranja, koji osobe mogu dodatno otuđiti, ali i međusobno povezati na jedan posve nov i dosad nepostojeći način. Stoga se hrvatske katoličke misije i zajednice nalaze i pred novim izazovom komunikacije u novom, digitalnom dobu. Sa starijim članovima misija dobro je zadržati postojeće oblike komunikacije (župni bilteni, listići i slično), dok mladoj i srednjoj generaciji treba pristupiti inovativno i sukladno suvremenim načinima komunikacije, uključujući mrežne stranice, društvene mreže i druge novosti i mogućnosti.

Novi oblici komunikacije omogućuju i bolju povezanost s dijelovima obitelji, prijateljima i poznanicima koji žive u zemlji rođenja iseljenika ili porijekla njihovih potomaka. Vidljivo je to i u pojačanim nastojanjima oko davanja hrvatskoga državljanstva osobama koje su porijeklom Hrvati, a žive u Južnoj Americi. Postoje primjeri da se prijavljuju za državljanstvo te useljavaju u Hrvatsku osobe koje su hrvatskoga porijekla u trećem ili četvrtom koljenu, a uopće ne znaju hrvatski jezik, ali su ga dakako voljni naučiti. Šteta je što je mreža hrvatskih misija u Južnoj Americi vrlo rijetka pa ne može biti od velike pomoći u ovom procesu.

3.5. Dijaspora i domovina: dva plućna krila našeg naroda

Svojom veličinom hrvatska dijaspora polako sustiže broj Hrvata u domovini: Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Hrvatska inozemna pastva možda najjače promovira suradnju iseljenih Hrvata i njihovih potomaka s domovinom. Tako je bilo za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine, a posljednjih tridesetak godina otvara se mogućnost suradnje inozemne pastve s državnim i kulturnim ustanovama na planu iseljeništa.

Tu su ponajprije Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Hrvatska matica iseljenika, s kojima Ravnateljstvo njeguje dobre odnose i ima plodnu suradnju. Tu je i Savjet Vlade RH za Hrvate izvan RH, čiji je ravnatelj Hrvatske inozemne pastve član po

²⁰ Usp. Papa Franjo, *Amoris Laetitia. Radost ljubavi*, 307-312.

položaju. Suradnja postoji i sa Saborskim odborom za Hrvate izvan Republike Hrvatske, a česti su i susreti s diplomatskim predstavnicima RH ponegdje i BiH prigodom pohoda našim misijama. Ravnateljstvo je po odobrenju Stalnoga vijeća HBK bilo suorganizatorom I., II. i III. Hrvatskoga iseljeničkog kongresa (2014. u Zagrebu, 2016. u Šibeniku, a 2018. u Osijeku i Vukovaru), što ga priređuje Centar za istraživanje hrvatskog iseljništva, a bit će suorganizatorom i IV. Kongresa 2020. u Zagrebu.

Vrijedno je spomenuti i suradnju s Hrvatskim katoličkim sveučilištem, Katoličkim bogoslovnim fakultetima Sveučilišta u Zagrebu i Univerziteta u Sarajevu, Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, kao i Institutom za migracije i narodnosti u Zagrebu. Svaka od ovih ustanova daje svoj prinos u skrbi oko hrvatskih iseljenika i njihovih pastoralnih i drugih potreba.

Valja spomenuti još jednu zadaću hrvatske inozemne pastve, a to je održavanje živom pomisli na povratak hrvatskih iseljenika i useljavanje njihovih potomaka. Koji put se to čini utopijom, ali postojeći primjeri pokazuju da je moguće.

ZAKLJUČAK

Sve izneseno pokazuje kolika je važnost pastoralne skrbi za hrvatske iseljenike i njihove potomke, a trendovi vezani uz novo useljavanje iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine pokazuju da će pružanje pastoralne skrbi još dugo biti potrebno, osobito u europskim zemljama.

Stoga je važno da Katolička Crkva u hrvatskome narodu i nadalje dovoljnim brojem pastoralnih djelatnika sudjeluje u ovom specifičnom pastoralnom djelovanju. Osim za iseljenike, Crkva treba pojačano pastoralno skrbiti i za one koji se odluče bilo na povratak, bilo na doseljenje u zemlju svojih predaka. Važan je i potreban doprinos crkvenih učilišta temi migracija i pastora iseljenika, što se očituje i u izboru teme simpozija 2019. godine u organizaciji Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu.

PASTORAL CARE FOR CROATIAN MIGRANTS

Summary

Pastoral care for Croatian emigrants is as old as the migration of Croatian Catholics, primarily to nearby countries, where they live today and are recognized as a Croatian national minority, and then in the last 125 years as pastoral care for emigrants in European and overseas countries. Pastoral care for Croatian emigrants experienced a special impetus with the European wave of emigration of Croats in the 20th century and the establishment of the Pastoral Directorate for Croats Abroad (*Directio Nationalis Operum pro Migrationibus Croatis*) on June 25, 1966.

After a brief historical overview of the development of the Croatian foreign flock, the article presents statistical data (as at 31 December 2018) as well as an overview of the current state and distribution of pastoral presences around the world. The last part of the article is about the current challenges and some special characteristics of pastoral care for Croatian emigrants and their descendants.

Key words: migrations, Croatian emigration, pastoral care, pastoral care in the context of migrations, emigration and return